

מקור: לשכת ראש ממשלת הודו

כשבהודו מסתכלים מערבה, במזרח התיכון מביטים מזרחה: יחסיה של הודו עם מדינות המפרץ ועם ישראל

יואל גוז'נסקי

המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) – אוניברסיטת תל אביב

היחסים בין הודו למדינות המפרץ הערביות, בראשן ערב הסעודית ואיחוד האמירויות הערביות, נמצאים מאז היבחרו של ראש ממשלת הודו נרנדרה מודי במגמת שיפור מתמדת, המתבטאת בין השאר בהידוק שיתוף הפעולה הכלכלי בין הצדדים והרחבתו גם לתחום הביטחוני-צבאי. הציר המרכזי שעליו מושתתים היחסים בין הודו למדינות המפרץ היה ונותר הכלכלה – היותה של הודו יעד מרכזי של נפט וגז מהמפרץ וספקית של כוח עבודה למפרץ. אולם לצד החשיבה הכלכלית, ההתקרבות בין הצדדים משקפת גם תפיסות אסטרטגיות מתפתחות – דלהי מתייחסת למזרח התיכון בכלל ולמפרץ בפרט יותר ויותר כאל זירה החיונית לא רק להתפתחות הכלכלית אלא גם למעמדה האסטרטגי, גם על רקע התחרות עם סין. ריאד ואבו דאבי מצידן מייעדות להודו תפקיד באסטרטגיה של "הפניית המבט מזרחה" ומנסות לגוון בכך את מקורות התמיכה המדינית וייתכן אף הצבאית בהן – אסטרטגיה שבה שמור מקום גם לישראל.

מילות מפתח: הודו, מדינות המפרץ, ישראל, הסכמי אברהם, איראן, ארצות הברית, סין

מבוא

הודו ומדינות המפרץ מקיימות מאז ומתמיד יחסים טובים ביניהן, הודות לתלותה של דלהי בתוצרי האנרגיה מהמפרץ להבטחת ביטחונה האנרגטי והיותה ספקית של כוח אדם זול ומיומן למדינות המפרץ. בחירתו של מודי לראשות ממשלת הודו ב־2014 הובילה להגברת התיאום ושיתופי הפעולה בין הודו למדינות המפרץ גם במישור המדיני, ובמידה מסוימת אף במישור הביטחוני. ברקע ניצבת התחרות המתגברת עם סין ועניינה של דלהי למצב עצמה כמעצמה עולמית.

סממן פומבי להידוק היחסים אפשר למצוא בסדרה החריגה בהיקפה ובתכניה של פגישות בין אנשי הצמרת המדינית משני הצדדים. ראש הממשלה מודי קיים שלושה ביקורים באיחוד האמירויות מאז נכנס לתפקידו (ביקור שהיה מתוכנן להתקיים בינואר 2022 נדחה עקב מגפת הקורונה). בביקורו הראשון הכריזו הצדדים על שדרוג היחסים בין המדינות ל"שותפות אסטרטגית מקיפה". יורש העצר של אבו דאבי והשליט בפועל של איחוד האמירויות, מחמד בן זאיד, ביקר בהודו ב־2016 וב־2017 (הביקור ב־2017 היה ביום העצמאות ההודי – כבוד שהודו נתנה למנהיגים ספורים בלבד). ראש הממשלה מודי ביקר בערב הסעודית ב־2016 וב־2019. באותה שנה התקיים גם ביקור ראשון של מחמד בן סלמאן כיושע עזר בהודו, כחלק מסבב ביקורים באסיה שכלל את פקיסטן וסין. בביקורים אלו הדגישו הצדדים את רצונם לצקת תוכן מדיני וביטחוני ליחסיהם ולהרחיב את הבסיס הכלכלי לטובת חיזוק מנועי הצמיחה של הכלכלה ההודית.

ביטוי ליחסים המדיניים המתהדקים בין הודו לערב הסעודית ולאיחוד האמירויות אפשר למצוא בריכוך מסוים שחל בעמדתן של האחרונות לטובת הודו בסכסוך שלה עם בעלת בריתן ההיסטורית פקיסטן בחבל קשמיר. לדוגמה, בהצהרה המשותפת שפורסמה במהלך ביקור יורש העצר הסעודי בהודו ב־2019 הושמעה לראשונה הכרה סעודית בהתמודדות ההודית עם איומי טרור פקיסטניים בחבל קשמיר. ביטוי נוסף ניתן למצוא בהזמנה ההיסטורית מצד ערב הסעודית ואיחוד האמירויות לשרת החוץ של הודו להשתתף לראשונה, כאורחת כבוד, בכינוס שרי החוץ של הארגון לשיתוף פעולה מוסלמי (OIC) שהתקיים באבו דאבי במארס 2019, אגב חסימת ניסיון פקיסטני להכניס להודעת הסיכום גינוי להודו. לאחרונה דווח כי איחוד האמירויות אף תשקיע, למורת רוחה של פקיסטן, בחבל ג'אמו וקשמיר המנוהל על ידי הודו ומצוי במחלוקת בינה לבין פקיסטן.

ביטוי נוסף להידוק הקשרים המדיניים אפשר למצוא בשורה של מחוות מצד ערב הסעודית ואיחוד האמירויות כלפי הודו: האישור החריג שניתן לחברת התעופה Air India לטוס מעל ערב הסעודית לישראל וממנה; חתימה על מזכרי הבנות בתחומי התיירות, התעופה האזרחית, הבנייה והאנרגיה הסולארית; והתחייבות יורש העצר הסעודי להשקיע מאה מיליארד דולר במיזמים בהודו (לא נמסרו פרטים על אופי ההשקעות או לוחות זמנים, ואין ודאות כי ההתחייבות אכן תתממש). הודו גם הייתה מהמדינות היחידות שהביעו תמיכה פומבית ביורש העצר הסעודי לאחר רצח העיתונאי הסעודי ג'מאל חאשוקג'י, וראש הממשלה מודי הוא מהמנהיגים היחידים שנפגשו עימו מאז (2018 ו־2019). באפריל 2019 הודיע מחמד בן זאיד כי יעניק לראש ממשלת הודו מודי את העיטור הגבוה ביותר שמוענק באיחוד האמירויות ("מדליית זיאד") למנהיגים זרים, בשל תרומתו ל"הזנקת" היחסים בין המדינות. מחמד בן זאיד עצמו חתם בעת ביקורו בהודו ב־2003 כרמטכ"ל על ההסכם הראשון לשיתוף פעולה ביטחוני בין המדינות, שהניח את היסודות ליחסים הביטחוניים בין הצדדים כיום.

ביטוי ליחסים המדיניים המתהדקים בין הודו לערב הסעודית ולאיחוד האמירויות אפשר למצוא בריכוך מסוים שחל בעמדתן של האחרונות לטובת הודו בסכסוך שלה עם בעלת בריתן ההיסטורית פקיסטן בחבל קשמיר.

מערכת היחסים ההדוקה וארוכת השנים המתקיימת במקביל בין הודו לאיראן הייתה ונותרה סוגיה מצננת בקידום היחסים בין דלהי לבין ריאד ואבו דאבי. היחסים בין דלהי לטהראן מושתתים על אינטרסים כלכליים כבדי משקל, בדגש על תפקידה החשוב של איראן כספקית הנפט השלישית בגודלה של הודו ועל שיקולים גאון-אסטרטגיים, ושתיהן למשל שותפות לדאגה מיציבותה של אפגניסטן לאחר הנסיגה האמריקאית ומהפיכתה לזירה ליצוא טרור. הודו ואיראן חתמו על מזכר הבנות בנוגע לתפעול נמל שבהאר באיראן, סמוך למצרי הורמוז, על ידי חברת נמלים ממשלתית הודית. תפעול הנמל יספק להודו גישה לאפגניסטן (עוקף פקיסטן) ולבסיס חיל האוויר שלה בטג'יקיסטן. כחלק מהפריקט הודו משקיעה גם בסלילת כביש מהיר ומסילת רכבת משבהאר לזהדאן בגבול איראן-אפגניסטן וכן בפריקט המסדרון הצפוני-דרומי (INSTC) – רצף בינלאומי של נתיבי תחבורה בין הודו לרוסיה דרך איראן.

הביקוש הגובר של הודו לאנרגיה והנכסיות שלה כצרכנית וכזירה תעשייתית לתוצרי נפט מפרצי מדרבנים את הצדדים לשמור על יחסים קרובים. הודו ומדינות המפרץ הערביות מבקשות בשנים האחרונות לשנות בהדרגה את אופי היחסים הכלכליים ביניהם, כאמור, מיחסי ספק-לקוח ליחסי שותפות כלכלית. בהקשר זה נחתמו בשנים האחרונות כמה הסכמים ומזכרי הבנות להשקעות מטעמן של מדינות המפרץ בפרויקטים משותפים בהודו.

הודו מושקעת במשקי מדינות המפרץ בעיקר בתחום העובדים הזרים הזמניים. במפרץ מועסקים כשמונה מיליון הודים, המהווים את הקבוצה האתנית הגדולה ביותר של עובדים זרים במפרץ (באיחוד האמירויות לבדה מעל שלושה מיליון עובדים הודים). ההודים במפרץ מועסקים הן בעבודות כפיים כגון בנייה, תעשייה וזרימה והן כנותני שירות, אך רבים מהם מועסקים בעבודות "צווארון לבן" ובייחוד במקצועות הנדסה וניהול החיוניים לתפקוד משק האנרגיה במפרץ. היקף המעורבות של עובדים הודים בענפי האנרגיה במדינות מפרץ מעניק לדלהי מנוף השפעה מסוים עליהן, אך היא עצמה תלויה בתעסוקה זו כמקור הכנסה חיוני – כ־50 מיליארד דולר בשנה, מחצית מכלל העברות הכספיים (remittances) המגיעים להודו. נוסף על ההשפעות השליליות של מגפת הקורונה, בשנים האחרונות דווח על ירידה במספר אשרות העבודה שניתנו להודים במפרץ בעקבות רפורמות כלכליות שנערכות כעת, הכוללות ניסיונות להלאים את שוק העבודה במדינות המפרץ, ובהשפעת מגפת הקורונה שהביאה רבים מהעובדים ההודים לחזור להודו.

סוגיות כלכליות נוספות כוללות:

- מסחר – דיונים בנושא כינון הסכם סחר חופשי בין הודו למועצה לשיתוף פעולה במפרץ (GCC) החלו כבר ב־2004 אך עד היום לא נחתם הסכם סופי, בין היתר משום העדפה לחתום על הסכמים דו־צדדיים (על הפרק הסכם סחר חופשי בין הודו לאיחוד האמירויות). היקף הסחר בין הצדדים עומד על כ־100 מיליארד דולר בשנה, מהם כ־60 מיליארד דולר עם איחוד האמירויות וכ־30 מיליארד דולר עם ערב הסעודית (איחוד האמירויות היא שותפת הסחר הגדולה ביותר של הודו במזרח התיכון, ובכוונת דלהי ואבו דאבי להגיע להיקף סחר של 115 מיליארד דולר). רובו הגדול של הרכש הוא יבוא הודי של נפט וגז מונזל, ומכאן שהודו נמצאת בגירעון סחר מול מדינות המפרץ וחותרת לרכש גומלין (offset).

הצטרפותה של הודו להסכם מחברת הלכה למעשה את פרויקט המסדרון לצירים המובילים דרך איראן לאסיה התיכונה. בהקשר זה הודו גם חתמה ב־2018 עם עומאן על מזכר הבנות שמתיר לה שימוש בנמל דקם, מה שהופך את הציר הודו-עומאן-איראן לבעל משמעות כלכלית-אסטרטגית.

כלכלה

הודו הדגישה מאוד בשנים האחרונות את טיפוח יחסיה המדיניים והכלכליים עם מדינות המפרץ הערביות, ובייחוד עם ערב הסעודית ואיחוד האמירויות. כצרכנית האנרגיה השלישית בעולם (אחרי ארצות הברית וסין), הודו מייבאת כ־80 אחוזים מצורכי האנרגיה שלה ונסמכת על המפרץ ביבוא חלק הארי של הנפט והגז המונזל (LNG) שהיא צורכת. זאת למרות ניסיונות מצידה של דלהי להגדיל את יבוא הנפט מצפון אמריקה על חשבון הנפט המזרח-תיכוני. לפי התחזיות, צריכת הנפט של הודו תעלה במידה משמעותית בעשורים הקרובים ועשויה אף לעלות על זו של סין. לפיכך התלות ההודית בספקיות האנרגיה במפרץ והזמינות המוגבלת של מקורות חלופיים ימשיכו להיות גורם מפתח במדיניותה של הודו.

עבור ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, שתי הכלכלות הגדולות ביותר במזרח התיכון, הידוק היחסים עם הודו משתלב בחזון הגיוון הכלכלי ובפרט עם 'חזון 2030' הסעודי. מחד גיסא, השקעות ענק של שתי המדינות בפרויקטים של תעשיית הזיקוק והפטרוכימיה בהודו מאפשרת לשתי יצואניות הנפט להתפרס לאורך כל שרשרת הערך של תעשיית הנפט, ועל ידי כך להגדיל את נתח השוק לתוצרי האנרגיה שלהן. מאידך גיסא, קיים פוטנציאל להתרחב במשותף עם הודו לתחומי תעשייה נוספים, על אדמתה, עם כוח אדם הודי זול ואיכותי ותוך חיבור לשוק צרכני אדיר.

כשם שאספקת האנרגיה מהמפרץ חיונית לביטחונה האנרגטי של הודו, היותה של הודו שוק עצום ומתפתח חיוני עבור מדינות המפרץ כמקור הכנסה. נוסף על כך, הודות למיקומה האסטרטגי של הודו וקרבתה למפרץ הפרסי ובזכות יכולת הזיקוק המשמעותית שבנתה, העולה על הצריכה שלה, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות רואות בשנים האחרונות בהודו פוטנציאל לשמש מרכזת (Hub) של בתי זיקוק, מפעלים פטרוכימיים ומאגרי אחסון אסטרטגיים להבטחת אספקה סדירה גם בעיתות מחסור. תמצית השינוי ביחסי הצדדים היא ברצון ההדדי המופגן למעבר הדרגתי מיחסים של יצרן-צרכן (אנרגיה) ליחסי שותפות. ביטוי מרכזי לכך הוא קידום מיזמים משותפים של בתי זיקוק ומפעלים פטרוכימיים בהודו.

מצד אחד, ומנגד החשש מצמצום הנוכחות הצבאית האמריקאית במפרץ. במסגרת הידוק שיתוף הפעולה הביטחוני ב־2020 **נערך הביקור הראשון** של רמטכ"ל צבא הודו בערב הסעודית. לצד זאת ניכרים ניצני שיח על רכש תוצרת ביטחונית הודית וקידום משותף של תעשיות ביטחוניות. בהקשר זה מדינות המפרץ הן שזקוקות ליכולות המתפתחות של הודו. מצידה של דלהי קיימת הבנה כי ביטחונם של מיליוני אזרחיה המתגוררים במפרץ וביטחון המפרץ הנמצא "בחר האחרית" שלה קשור בביטחונה שלה, ולפיכך היא אינה יכולה להתעלם מהנעשה במפרץ.

שיתוף הפעולה הביטחוני בין הודו למדינות המפרץ בא לידי ביטוי בעיקר בתחומי המאבק בטרור, בהגברת הנוכחות הימית של הודו בים הערבי ובמפרץ ובהגברת שיתוף הפעולה בין הצי ההודי לצי איחוד האמירויות וערב הסעודית.

בממד האסטרטגי, החיבור בין המפרץ להודו נועד לקדם את השאיפה של ערב הסעודית ואיחוד האמירויות להקרנת עוצמה מעבר לגבולן, כחלק מתפיסת ביטחון לאומי רחבה. זאת בין השאר על ידי התהדרות בתמיכה מדינית של מעצמות עולות כהודו, עם תמיכה אמריקאית ברקע ובשיתוף פעולה צבאי-ימי עם הודו במרחב הים הערבי. ברקע נמצאת מדיניות הפניית הקשב האמריקאית לאזור הודו-פסיפיק בעשור האחרון, שתכליתה לאזן ולהכיל את התרחבות הנוכחות הסינית במרחב זה ולשמור על הובלה אמריקאית באזור. הגברת הנוכחות ההודית במפרץ עשויה להוות משקל נגד מסוים לסין ולהשתלב בתכנון האסטרטגי האמריקאי לזירה זו, דבר המאפשר סביבה חיצונית תומכת מצד ארצות הברית להידוק היחסים בין המפרץ להודו.

• **שיתוף פעולה ימי.** ביטחון נתיבי השיט חיוני למדינות המפרץ, שמרבית הנפט מיוצא מתחומן באמצעות מכליות דרך מצרי הורמוז והים הערבי. הצי ההודי מצידו הגביר בשנים האחרונות את תדירות ביקוריו בנמלי מדינות המפרץ (כולל באיראן) ואת השתתפותו בתמרונים משותפים, באופן שנועד לחזק את הנראות של הודו במרחב ואת הקשר הימי בין הצי ההודי לצי מדינות המפרץ. הקשרים בין הצי ההודי לצי איחוד האמירויות מבוססים למדי. ערב הסעודית מבקשת

השקעות של מדינות המפרץ בבתי זיקוק ובמפעלי פטרוכימיה בהודו – חברות הנפט הלאומיות של אבו דאבי (Adnoc) ושל ערב הסעודית (Aramco) רכשו ב־2018 במשותף 50 אחוזים ממניות פרויקט Ratnagiri – תשלובת של בתי זיקוק ומפעלי פטרוכימיה המיועדת לקום במחוז מהאראטרה במערב הודו. כל אחת משתי החברות המפרציות תחזיק בנתח של 25 אחוזים מהמתחם, ובחמישים האחוזים הנוספים יחזיק קונסורציום של שלוש חברות הודיות ציבוריות. בית הזיקוק המיועד יהיה בעל כושר הפקה של 1.2 מיליון חביות ביום ועלותו הכוללת מוערכת ב־44 מיליארד דולר.

• במהלך ביקורו של יורש העצר הסעודי בהודו בפברואר 2019 דווח כי חברת Aramco הסעודית וענקית הזיקוק ההודית Reliance החלו במגעים להשקעה סעודית נוספת בפרויקטים אחרים של בתי זיקוק ומפעלי פטרוכימיה בהודו. לא נמסרו פרטים נוספים על הפרויקטים, אך שר האנרגיה הסעודי אמר כי לערב הסעודית תיאבון גדול לעסקים בהודו והיא מעוניינת בהרבה יותר מפרויקט בתי הזיקוק במחוז מהאראטרה.

• שותפות במאגרים אסטרטגיים – דלהי מתירה לחברות נפט זרות לאחסן נפט במאגריה, בתנאי שהנפט יוכל לשמש אותה במצבי חירום. חברת הנפט של אבו דאבי חתמה ב־2018 על הסכמים למילוי חלק מהמאגרים בהודו, וכעת בוחנת יחד עם Aramco הסעודית אפשרות לממן במשותף הקמת מאגרים תת־קרקעיים נוספים במדינה, מתוך עניין למזער השלכות של תנודתיות בשוק הנפט.

• ביטחון מזון – סוגיה שקיבלה דחיפות עם פרוץ מגפת הקורונה. איחוד האמירויות מייבאת מהודו מזון בהיקף של כשני מיליארד דולר בשנה. המדינות מקדמות "מסדרון מזון" שבמסגרתו איחוד האמירויות צפויה להשקיע **כחמישה מיליארד דולר** בשיפור התשתית החקלאית במספר מדינות בהודו. השקעה זו צפויה לשלש את היקף יבוא התוצרת החקלאית מהודו לאיחוד האמירויות, כחלק מפיתוח קשרי גומלין חדשים בין הצדדים: ביטחון מזון תמורת ביטחון אנרגטי.

ביטחון

שיתוף הפעולה הביטחוני בין הודו למדינות המפרץ בא לידי ביטוי בעיקר בתחומי המאבק בטרור, בהגברת הנוכחות הימית של הודו בים הערבי ובמפרץ ובהגברת **שיתוף הפעולה** בין הצי ההודי לצי איחוד האמירויות וערב הסעודית. זאת על רקע התגברות המתרחבות במפרץ וההתקפות מצד איראן על הספנות הבינלאומית

הפעולה אפשר לציין את ההכרזה (מארכס 2019) על הקמת "מועצת שותפות אסטרטגית" (strategic partnership council) במטרה להעמיק את שיתוף הפעולה במאבק בטרור. כמו כן, בביקורו האחרון של יורש העצר בהודו סוכם בין הצדדים על שיתוף פעולה טכנולוגי בתחום הסייבר מול פשיעה וטרור.

סיכום: הודו, מדינות המפרץ וישראל

בשיחה ראשונה מסוגה שהתקיימה באוקטובר 2021 בין שרי החוץ של הודו, איחוד האמירויות, ישראל וארצות הברית הוחלט על הקמת פורום בינלאומי מרובע לשיתוף פעולה כלכלי. במהלך השיחה קיימו השרים דיון על האפשרויות הגלומות בתחומים של תשתיות משותפות, נמלים, רכבות וביטחון ימי וסיכמו כי יוקמו **קבוצות עבודה** לשם כך, וכי יתקיימו פגישות נוספות של שרי החוץ. בשולי הפגישה אמר שר החוץ ההודי כי יחסיה של דלהי עם ירושלים, וושינגטון ואבו דאבי הם "מהקשרים הקרובים ביותר שיש לה, **אם לא הקרובים ביותר**". דלהי גם חידשה לאחרונה את השיחות לקידום הסכם אזור סחר חופשי בינה לבין ישראל ובינה לבין איחוד האמירויות.

לאחר היציאה האמריקאית מאפגניסטן ולקראת צמצום אפשרי נוסף של כוחות ארצות הברית במזרח התיכון, נשמעים במדינות המפרץ קולות **הקראים** לפצות על ההיעדרות הצבאית האמריקאית בהגברת הנוכחות הצבאית במפרץ מטעמן של מדינות שונות, בהן גם הודו. גם לישראל יש עניין בהגברת הנוכחות הימית הצבאית-ההודית בים הערבי ובים האדום, זירות המאוימות על ידי איראן, ונכון תעשה אם תהדק את שיתוף הפעולה המרובע כדי להבטיח את חופש השיט באזור.

יתרונותיה של הודו עבור מדינות המפרץ טמונים בהיותה שוק עצום ומתפתח לתוצרי האנרגיה, בנגישותה וסמיכותה הגיאוגרפית, בנכונותה למיזמים משותפים של זיקוק ופטרוכימיה, בכוח העבודה הגדול, המקצועי והזול שהיא מספקת (שגם הופך את הודו לרגישה יותר כלפי המדינות המארחות) ובגישה הלא-מתערבת בסוגיות פנים. מעבר לכך הודו אינה נתפסת כבעלת אג'נדה מדינית-כלכלית ושאיופות התפשטות כמו סין או רוסיה, וקשריה הטובים עם ארצות הברית מבטיחים כי קידום היחסים עימה לא יהיה כרוך בלחץ אמריקאי. לפיכך יש לארצות הברית עניין לעודד את הודו לקחת על עצמה תפקיד פעיל בביטחון המפרץ, כמשקל נגד לסין וכדרך להפחית את מעורבותה שלה באזור.

גם מצידה של הודו יש עניין רב יותר במעורבות במזרח התיכון. ואולם פיתוח היחסים בין הודו למדינות המפרץ כרוך במידה רבה של חשדנות בשל היחסים המיוחדים — **בתחום הפוליטי והביטחוני** — בין ערב

לחזק קשר זה עם הודו והיא קיימה תרגיל ימי משותף **ראשון מסוגו** של ציי שתי המדינות ב־2021. זאת ועוד, כחלק ממגמת הגברת הנוכחות הימית, הודו חתמה ב־2018 על מזכר הבנות עם עומאן לשימוש במתקני **הנמל האסטרטגי בדקם**. ההסכם מעניק להודו גישה לנמל ושירותי תדלוק ותחזוקה למטרות מסחריות וצבאיות. לא מן הנמנע שהעניין ההודי הגובר בים הערבי ובמפרץ יוביל אותה בהמשך גם לבניית בסיסים, בנימוק של הגנה על האינטרסים שלה.

- **תעשיות צבאיות.** ערב הסעודית ואיחוד האמירויות רואות בהודו שותפה רלוונטית בחתירתן לפתח בתחומן תעשיות ביטחוניות. הן מזהות את העניין הגובר של הודו בהידוק היחסים עימן ואת הפוטנציאל שלה כזירה מתפתחת בהקשרי התעשייה הצבאית כהזדמנות לשיתופי פעולה. זאת בשעה שבמדינות המפרץ, להוציא את איחוד האמירויות, אין כיום תשתית של מומחיות טכנולוגית או כוח אדם רלוונטי לפיתוח תעשייה צבאית. משרד ההגנה של איחוד האמירויות מקיים מגעים לרכש מערכות המיוצרות בהודו, והמדינות חתמו על הסכמי שיתוף פעולה ביטחוני ובכללם הסכם לייצור משותף של חימוש בהודו. יורש העצר הסעודי חתם במהלך ביקורו האחרון בהודו על הסכם לייצור ביטחוני משותף של רכיבים וחלקי חילוף לפלטפורמות צבאיות. עוד על הפרק — השקעות סעודיות במגזר הייצור הביטחוני ההודי.

הסכמי אברהם הם הזדמנות עבור ישראל להדק את קשריה עם הודו ועם איחוד האמירויות.

- **מאבק בטרור.** דלהי רואה במדינות הערביות מפתח לריסון מופעים של קיצוניות אסלאמית, מתוך הבנה כי גורמים קיצוניים בתחומה מקבלים השראה, מימון וסיוע דרך "מוסדות צדקה" אסלאמיים קיצוניים הפועלים במפרץ. יתרה מכך, דלהי מעוניינת למנף את היחסים ההדוקים בין כמה ממדינות המפרץ לבין פקיסטן כדי להפעיל לחץ על אסלאמאבאד לשנות את מדיניותה ולחדול מממן מחסה לארגונים אסלאמיים קיצוניים הפועלים מתחומה נגד הודו. שיתוף הפעולה בתחום זה בין הודו לערב הסעודית מתקיים על בסיס מזכר הבנות לשיתוף פעולה ביטחוני שנחתם בעת ביקור המלך סלמאן בשנת 2014 (אז היה עדיין יורש העצר). שיתוף הפעולה כולל שיתוף מידע מודיעיני, מאבק מתואם בהלבנת הון ובמימון טרור ובהסגרה של חשודים בטרור. במסגרת שיתוף

למרות שבהתייחסות הפומבית של הצדדים לשיתוף הפעולה המתקדם בפורום המרובע ניתן דגש לממד הכלכלי, הדאגות הביטחוניות המשותפות יביאו ככל הנראה גם להעמקת שיתוף הפעולה הביטחוני-צבאי בין הצדדים. הודו היא כבר יבואנית מרכזית של אמצעי לחימה ישראליים, עד כי בשנים 2016-2020 הייתה הודו היעד ל-43 אחוזים מיצוא הנשק הישראלי. חלק מאמצעי הלחימה כמו הטיל 'ברק' אף מיוצרים בהודו באופן סדרתי. על ישראל לבחון אם כחלק מחיזוק היחסים בינה לבין הודו ומדינות המפרץ ניתן לאשר להודו לייצא למדינות המפרץ אמצעי לחימה המבוססים על ידע ישראלי.

ד"ר יואל גוז'נסקי הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי באוניברסיטת תל אביב. ריכז את הטיפול בנושא איראן והמפרץ במטה לביטחון לאומי שבמשרד ראש הממשלה. מחקרו מתמקד בביטחון, בפוליטיקה ובכלכלת המפרץ אך הוא כולל גם סוגיות אסטרטגיות במזרח התיכון כיציבות משטרים ותפוצת גרעין. ד"ר גוז'נסקי הוא עמית אורח במכון המזרח התיכון שבאוניברסיטת טקסס, ושימש עמית אורח במכון הובר באוניברסיטת סטנפורד, וכן עמית מכון ישראל וזוכה פרס פולברייט מטעם הממשל האמריקאי. yoelg@inss.org.il

הסעודית ואיחוד האמירויות לבין פקיסטן ובין הודו לאיראן. בעוד הודו רואה בפורום המרובע לשיתוף פעולה כלכלי הזדמנות לאתגר את סין ולהגביר את נוכחותה במזרח תיכון, הרי ישראל, ובמידה פחותה איחוד האמירויות, עשויות לראות בו כלי (נוסף) להתמודדות עם איראן, בשיתוף ארצות הברית. נוסף על כך הודו מוגבלת יותר משחקניות עולמיות אחרות במשאביה הכלכליים והצבאיים, ומושפעת יותר מאילוצים פוליטיים ודתיים פנימיים. גם הידוק הקשרים בין מדינות המפרץ לבין סין, יריבתה של הודו, והאטרקטיביות של המפרץ עבור שחקנים אסייתיים נוספים, חלקם חדשים בזירה זו דוגמת יפן וקוריאה הדרומית, יוצרים תחרות להודו. הסכמי אברהם הם הזדמנות עבור ישראל להדק את קשריה עם הודו ועם איחוד האמירויות. ליחסים בין דלהי לאבו דאבי ממד היסטורי. הכלכלה של הודו ושל איחוד האמירויות שלובות זו בזו ומיסוד היחסים בין אבו דאבי לירושלים טומן בחובו פוטנציאל לחיזוק יחסי הודו וישראל ולשיתוף פעולה משולש בתחומי רבים ובהם אנרגיה, רפואה, חקלאות וביטחון. הטכנולוגיה המתקדמת מישראל, יכולות הייצור בהודו והצרכים ומקורות המימון של מדינות המפרץ מעידים על הפוטנציאל הטמון בקשרים החדשים. ההערכה היא שהיקף הסחר בין ישראל-הודו-איחוד האמירויות יכול להגיע לכ-100 מיליארד דולר עד סוף העשור הנוכחי.